

# Langetermijndenken in beleid

De gids voor kansrijk langetermijnbeleid  
in een kortetermijnwereld

Maarten Gehem  
Arjen Gielen

Lange  
termijn  
denktank

Inkijkexemplaar

## Langetermijndenken in beleid

De gids voor kansrijk langetermijnbeleid  
in een kortetermijnwereld

### Auteurs

Maarten Gehem  
Arjen Gielen

### Ontwerp

Monique Willemse  
Leonie Lous

### Eindredactie

Henk Bovekerk

### Drukwerk

Wilco Printing & Binding



### De Argumentenfabriek



De ArgumentenFabriek

© 2025

[www.argumentenfabriek.nl](http://www.argumentenfabriek.nl)

ISBN: 9789493004375

NUR: 805

# Inhoud

Inleiding	5
Samenvatting	12
Hoofdstuk 1. De langetermijnrevolutie	19
Hoofdstuk 2. Over de lange termijn	35
Hoofdstuk 3. Kenmerken van langetermijnbeleid	57
Hoofdstuk 4. De psychologie van de lange termijn	69
Hoofdstuk 5. De stand van langetermijnbeleid in Nederland	93
Hoofdstuk 6. Richtingwijzers voor langetermijnbeleid	135
Hoe nu verder?	177
Over de auteurs	179
Woorden van dank	180
Wat is de Langetermijndenktank?	181
Waarom vinden wij dit boek belangrijk?	184
Denktankleden	191
Langetermijntermen	192
Bronnen	196

*“De toekomst op lange termijn positief beïnvloeden is een belangrijke morele prioriteit van onze tijd.”*  
William MacAskill<sup>1</sup>

*“We vragen ons af: heeft de zevende generatie na ons baat bij dit besluit?”*  
Het zevendegeneratieprincipe van de Haudenosaunee-stam<sup>2</sup>

*“De moderne maatschappij lijdt aan tijdelijke uitputting. Als je de hele tijd mentaal buiten adem bent van het omgaan met het heden, is er geen energie meer over om je de toekomst voor te stellen.”*  
Elise Boulding<sup>3</sup>

*“Democratieën zijn vaak slecht in het nemen van beslissingen op de lange termijn, maar democratie – en met name deliberatieve democratie – is ook het enige middel dat we hebben om onze gedeelde werelden, en daarmee onze toekomst, samen vorm te geven.”*  
Michael MacKenzie<sup>4</sup>

# Inleiding

**Wat is langetermijndenken en waarom is het belangrijk in beleid? Wat zijn typische kenmerken van langetermijnbeleid, wat is de psychologie van langetermijndenken en hoe staat langetermijnbeleid er op dit moment voor in Nederland? En wat zijn richtingwijzers voor kansrijk langetermijnbeleid?**

**D**at zijn vragen die we in dit boek beantwoorden. Deze vragen komen voort uit het besef dat wat we nu doen en laten, invloed heeft op de toekomst: op ons eigen toekomstige welzijn en op het welzijn van toekomstige generaties. Dat de mate waarin en de manier waarop we aan de lange termijn denken grote en reële gevolgen kunnen hebben, heeft het recente verleden wel bewezen. Nadat corona ons land ruim twee jaar in zijn greep had gehouden, rees de vraag: hadden we ons niet beter moeten voorbereiden op een pandemie van deze omvang?

Het antwoord is gemengd. Positief is dat al in de eerste ‘nationale risicobeoordeling’, van 2007, het risico<sup>5</sup> van een ernstige pandemie hoog op het lijstje stond als meest waarschijnlijk én meest impactvol.<sup>6</sup> Die risicobeoordeling was opgetuigd om te kunnen anticiperen op de grote risico’s voor onze nationale veiligheid. We hadden een pandemie dus vroegtijdig in het vizier als een reëel en groot gevaar voor onze samenleving.

Maar waren we er daardoor ook goed op voorbereid? De overheid bedacht de nationale risicobeoordeling destijds als basis om maatregelen te nemen om de samenleving veerkrachtiger te maken, zodat we beter in staat zouden zijn om te gaan met de maatschappelijke gevolgen van de waarschijnlijkste risico’s. Regeren is vooruitzien.

Het vertalen van de risicoanalyse naar beleid om onze pandemische weerbaarheid te vergroten, bleek echter ingewikkeld. Toen corona hier voet aan de grond kreeg, hadden we bijvoorbeeld nog geen vaccinatiebeleid bedacht. En de Onderzoeksraad voor Veiligheid concludeerde verder: “de crisisstructuur en crisiscommunicatie bleken niet toereikend”.<sup>7</sup>

De coronacrisis laat zien dat de mate waarin we rekening houden met de lange termijn reële gevolgen kan hebben. En dat we soms wel langetermijndenken, maar niet ‘kortetermijndoën’.

Inkijkexemplaar

# Hoofdstuk 1.

## De langetermijnrevolutie

**Hoe ziet een meer ‘langetermijndenkend’ Nederland eruit? Om daar een beeld van te schetsen, beginnen we dit boek met een terugblik vanuit de toekomst.**

**W**e nemen een sprong in de tijd. Het is 2050. Als we terugkijken naar de afgelopen decennia, zien we dat er veel is veranderd in hoe we in Nederland met de lange termijn bezig zijn.

Sommigen spreken zelfs van een heuse langetermijnrevolutie.

Inmiddels is het gebruikelijk dat politieke partijen kiezers proberen te verleiden met het Nederland van de toekomst waar zij voor staan. We kennen allemaal de jaarlijkse ‘Staat van de Toekomst’, een rede die onze premier uitspreekt, en het permanent burgerberaad over de grote vragen van morgen.

Voor ons is dat nu in 2050 heel normaal. Maar deze voorbeelden zullen in de oren van onze voorouders hebben geklonken als toekomstmuziek. Vroeger draaide de politiek nog vooral om de komende vier jaar. We leefden in een tijd waarin er voor politici weinig te winnen viel met plannen voor de wereld van morgen. Terwijl we ook toen al wisten dat ons handelen in het heden grote gevolgen heeft voor generaties na ons. Hoe kon het zo lang duren voordat we echt werk maakten van langetermijndenken én kortetermijndoen?

Wat zorgde voor de ommezwaai? Hoe groeide Nederland uit tot het land dat wereldwijd vooroploopt in langetermijndenken? Hoe komt het dat we in 2050 jaarlijks delegaties van ambtenaren, politici, onderzoekers, directeuren en consultants op bezoek krijgen, die proberen te leren van *the Dutch approach*? Terugkijkend zien we dat de zaadjes van de langetermijnrevolutie al lang geleden zijn gezaaid.

### **Onze invloed op morgen**

Sinds de jaren zestig van de vorige eeuw groeide ons toekomstbesef. Met het baanbrekende rapport *Grenzen aan de groei* kwam de Club van Rome al in 1972 met de boodschap dat onze manier van leven ons welzijn in de toekomst ondermijnt.<sup>1</sup> Met steeds stevigere wetenschappelijke analyses in de hand kwamen we traag maar gestaag tot internationale verdragen en nationale regels om onze natuurlijke leefomgeving ook in de toekomst leefbaar te houden.

Inkijke exemplaar



## Hoofdstuk 2. Over de lange termijn

**Dit boek gaat over langetermijndenken in beleid. Maar hoelang is 'de lange termijn' precies? Waarom is het belangrijk in beleid ver vooruit te kijken? En wat kunnen we eigenlijk weten over wat zich op lange termijn afspeelt? Op die vragen geven we antwoord in dit hoofdstuk.**

**W**at we onder 'de lange termijn' verstaan, wordt in de praktijk nogal verschillend ingevuld, naargelang het domein of de kwestie. In boekhoudkunde bijvoorbeeld verwijst de term naar ramingen langer dan een jaar.<sup>1</sup> In organisatiestrategie betreft het doorgaans een periode van over vijf jaar en verder.<sup>2</sup> Langetermijnverkenningen kijken meestal enkele decennia vooruit. En in het recentelijk opgekomen onderzoeksdomein naar existentiële risico's, dat zich buigt over risico's die het voortbestaan van de mensheid bedreigen, gaat het al snel om een tijdsperiode van eeuwen met uitschieters tot miljarden jaren in de toekomst.<sup>3</sup>

### De vier horizonnen van langetermijnbeleid

Wij vatten de lange termijn op als een periode die ten minste vijf jaar vanaf nu speelt. Dat is de ondergrens. Verder dus dan één verkiezingstermijn. Alles voor die vijf jaar vanaf nu valt voor ons onder de korte termijn. Vijf jaar of verder in de toekomst, dat is nog steeds erg breed. Om meer nuance aan te brengen in de manier waarop we spreken over de lange termijn, helpt het om deze te bezien vanuit vier 'horizonnen' (zie afbeelding 2.1).

#### De individuele tijdshorizon

Allereerst is er het individuele perspectief op de toekomst. Daarmee bedoelen we: het perspectief van jezelf en andere mensen die nu leven. Hier hebben we het over een nog voorstelbare periode van tussen de vijf en grofweg dertig jaar vanaf nu. De lange termijn vanuit het individuele perspectief beslaat dus een periode die de meeste mensen die nu leven nog zullen meemaken.

Veel van ons langetermijnbeleid valt binnen deze horizon. Zo ook het gros van de visies en toekomstverkenningen, zoals *Kiezen voor later – Vier visies*

## De term 'termijn'

Het woord 'termijn' komt van het Latijnse *terminus*, dat 'einde' betekent. Het verwees naar de grensstenen die het Romeinse Rijk afbakenden. De Romeinen hadden zelfs een god die luisterde naar dezelfde naam. Terminus huide in diezelfde grensstenen en was belast met de bewaking van de grenzen van het Romeinse Rijk. In de Middeleeuwen werd het woord niet alleen gebruikt om naar begrensde fysieke ruimte te verwijzen, maar ook naar begrensde tijd. Termijn werd daarmee een term die verwijst naar een afgebakende tijdspanne.

Langetermijndenken is denken dat rekenschap geeft van wat speelt op lange termijn. Het is denken over wat er in de toekomst kan gaan gebeuren, en aan hoe keuzes en gebeurtenissen uit het verleden doorwerken in het heden en de toekomst. En hier niet alleen aan denken, maar hier ook iets mee doen. Als we langetermijndenken, houden we rekening met de gevolgen van onze beslissingen en acties. Dat kunnen gevolgen zijn voor mensen, maar ook voor andere levende wezens en voor ecosystemen.

### Kader 2.1

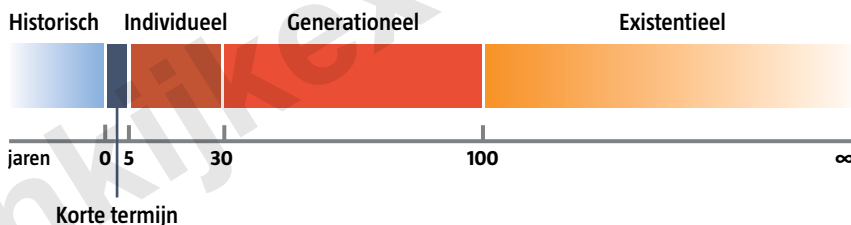
voor 2050 van het Centraal Planbureau (CPB)<sup>4</sup>, het toekomstbeeld van de Denktank Nederland 2040<sup>5</sup> en het *Perspectief op brede welvaart in 2040* van de Sociaal-Economische Raad (SER).<sup>6</sup>

### De generatieve tijdshorizon

Vaak gaat het bij langetermijndenken en -beleid niet alleen om de langetermijngevolgen van de keuzen die we nu maken op onszelf. Het gaat ook om de gevolgen voor toekomstige generaties en hun leefwereld. Dit noemen we het generatieve perspectief: niet jouw blik op je eigen toekomst dus, maar op die van je (klein)kinderen. Wat zijn de gevolgen van onze keuzen voor de belangen van de generaties die na ons komen? Wat zijn de risico's waarmee zij te maken hebben? Om een tijdspanne te geven, duiden we deze periode als dertig jaar vanaf nu, de leeftijd waarop vrouwen in Nederland gemiddeld hun eerste kind krijgen, tot honderd jaar in de toekomst.

Het denken in generaties is de afgelopen jaren bezig met een flinke opmars. De Verenigde Naties (VN) kwamen in september 2024 met een Declaration on Future Generations, waarin principes staan om belangen van toekomstige generaties te beschermen, zoals met een Special Envoy for Future Generations.<sup>7</sup> In Wales werd in 2015 de Future Generations Commissioner geïnstalleerd, met als taak het beoordelen van de langetermijngevolgen van (voorgenomen) beleid en het adviseren van overheidsinstellingen hieromtrent.<sup>8</sup>

### Wat zijn de vier horizonnen van langetermijnbeleid?



Afbeelding 2.1  
De vier horizonnen van langetermijnbeleid

Inkijkexemplaar

# Hoofdstuk 3.

## Kenmerken van langetermijnbeleid

**Nu we helder hebben wat we onder langetermijnbeleid verstaan, beschrijven we in dit hoofdstuk de stappen waarmee dit beleid tot stand komt. Hoe ziet het proces van het maken en implementeren van langetermijnbeleid eruit? En wat zijn bij iedere stap typische kenmerken van langetermijnbeleid?**

**B**elevingsvorming is in de praktijk vaak een rommelige aangelegenheid. Beleid komt zelden netjes tot stand, langs de formele stappen genoemd in de literatuur of zoals beschreven in een verplicht beleidsprotocol als het Beleidskompas.<sup>1</sup> De professionalisering van het maken van beleid staat nog in de kinderschoenen. Die rommeligheid van beleid moeten we in het hoofd houden bij het beschrijven van het langetermijnbeleidsproces.

Hieronder lopen we de stappen van het Beleidskompas langs (zie afbeelding 3.1). We voegen nog een laatste stap toe die in het kompas niet expliciet wordt genoemd: implementeren. Per stap stippen we steeds in het oog springende kenmerken van langetermijnbeleid aan ten opzichte van beleid gericht op doelen dichterbij in de tijd (hierna kortweg 'kortetermijnbeleid'). Het kompas is bedoeld voor beleidsmakers, maar zoals we zullen zien, kunnen we deze stappen gebruiken om de rol van andere actoren te beschrijven.

Het stappenplan geeft ons een kader om later in dit boek te analyseren hoe langetermijnbeleid in Nederland ervoor staat (hoofdstuk 5) en wat richtingwijzers zijn voor langetermijnbeleid in de praktijk (hoofdstuk 6).

### 1 Probleem analyseren

De eerste stap van het Beleidskompas is het in kaart brengen van de huidige situatie, oftewel het probleem. Het kompas bevat in deze stap een aantal hulpvragen, bijvoorbeeld naar de aard, oorzaken en omvang van het probleem. En naar de redenen waarom de overheid hiervoor beleid moet maken.

## Samenvatting

Wat zijn de typische kenmerken van langetermijnbeleid? In de tabel op de volgende pagina vatten we de belangrijkste kenmerken samen.

Langetermijnbeleid heeft andere kenmerken dan kortetermijnbeleid. Dat is direct bij de eerste stap van het Beleidskompas, 'probleem analyseren', al duidelijk. De situatie waarop langetermijnbeleid is gericht is onzekerder, moeilijker voorspelbaar dan de situatie van beleid met een kortetermijnhorizon. En langetermijnkwesaties komen moeilijker op de politieke agenda, omdat de gevoelde urgentie relatief klein is.

Voor het stellen van doelen (stap 2) geldt dat langetermijnbeleid als canvas kan dienen voor ambitieuze doelen. We hoeven ons immers niet te beperken tot wat haalbaar is op korte termijn. Verder merkten we op dat langetermijndoelen vaak vooral van waarde zijn voor mensen die later leven. Naarmate doelen verder de toekomst liggen, zijn die mensen steeds minder vertegenwoordigd in het beleidsproces.

Ook bij het uitwerken van beleidsopties (stap 3) hebben we vanwege die ruimere tijdshorizon meer keuze. We hebben meer tijd en ruimte tot onze beschikking en kunnen hierom ook opties overwegen die bijvoorbeeld veel veranderingen vergen.

Bij stap 4, 'gevolgen schatten', merkten we op dat bij langetermijnbeleid de kosten voor de baten uitgaan. Tegelijkertijd zitten aan beleid gericht op kortetermijnbaten soms verborgen kosten die pas op lange termijn zichtbaar worden. Het is gebruikelijk om bij het inschatten van kosten en baten een afslag of discontovoet te hanteren, waardoor de baten dalen naarmate ze verder in de toekomst liggen.

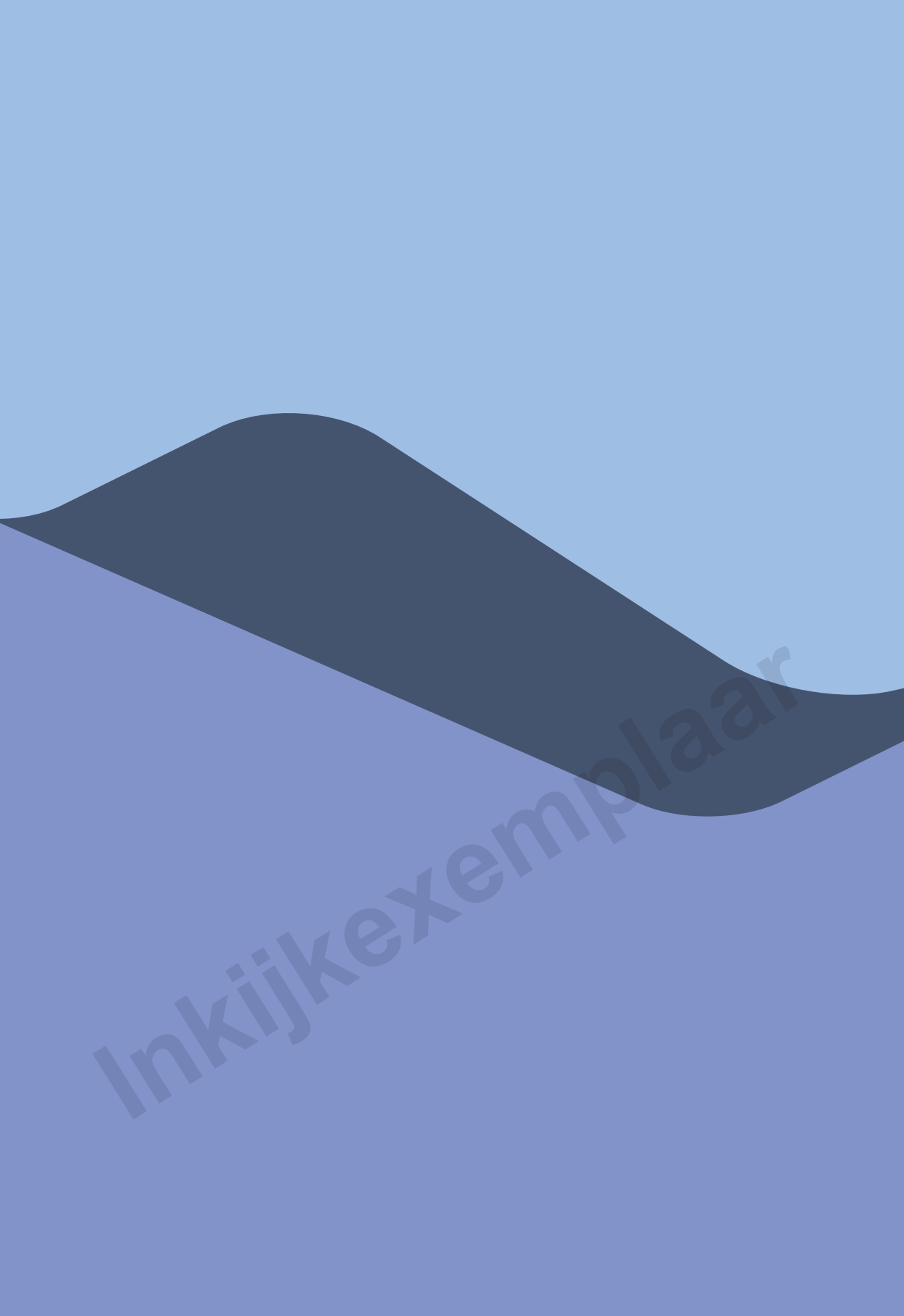
In stap 5, opties kiezen, speelt wederom dat de onzekerheid toeneemt naarmate de beleidshorizon verder in de toekomst ligt. De voorspelbaarheid van het effect van de beleidskeuze is lager voor langetermijnbeleid, omdat er meer factoren van op invloed zijn.

Bij de laatste stap van het beleidsproces, 'implementeren', constateerden we dat langetermijnbeleid vraagt om adaptiviteit. Langetermijndoelen behaal je niet van vandaag op morgen. Daarom is het belangrijk veranderingen te monitoren die de effectiviteit van het beleid gaandeweg kunnen beïnvloeden en beleid zo nodig bij te sturen

## Wat onderscheidt langetermijnbeleid van kortetermijnbeleid?

Beleidsstap	Kenmerk	Kortetermijnbeleid	Langetermijnbeleid
1 Probleem analyseren	Voorspelbaarheid situatie	Relatief groot	Relatief klein
	Gevoelde urgentie	Relatief groot	Relatief klein
2 Doelen stellen	Belanghebbenden	Aanwezig nu	Minder aanwezig nu
	Ruimte voor ambitie	Relatief klein	Relatief groot
3 Opties uitwerken	Aantal beleidsopties	Relatief weinig	Relatief veel
4 Gevolgen schatten	Termijn kosten en baten	Kosten en baten nu	Kosten nu, baten later
	Waardering kosten en baten	Relatief hoog	Relatief laag
5 Opties kiezen	Voorspelbaarheid effect beleidskeuze	Relatief groot	Relatief klein
6 Implementeren	Adaptiviteit	Relatief onbelangrijk	Relatief belangrijk

Tabel 3.1  
De kenmerken van langetermijnbeleid



Inkijkexemplaar



# Hoofdstuk 4.

## De psychologie van de lange termijn

**In het vorige hoofdstuk beschreven we de kenmerken van langetermijnbeleid aan de hand van de stappen in het beleidsproces. In dit hoofdstuk beschrijven we welke rol onze psyche hierin speelt. Welke psychologische kenmerken dragen bij aan goed langetermijnbeleid? En welke kenmerken zitten langetermijnbeleid juist in de weg?**

**W**e bekijken de menselijke psyche op drie niveaus (zie afbeelding 4.1). Allereerst de 'betekenislaag'. De mens is een verhalen vertellend dier.<sup>1</sup> We zoeken naar samenhang in de wereld, naar verbindende verhalen waarmee we ons bestaan zin geven. Daarnaast is er de cognitieve kant van onze geest. We zijn homo sapiens, 'denkende mensen' met rationele vermogens. Maar ons denken wordt, vaker dan we zelf denken, beïnvloed door emoties. Onze ratio heeft beperkte invloed op ons handelen. Het is doorgaans de emotionele laag die de doorslag geeft.

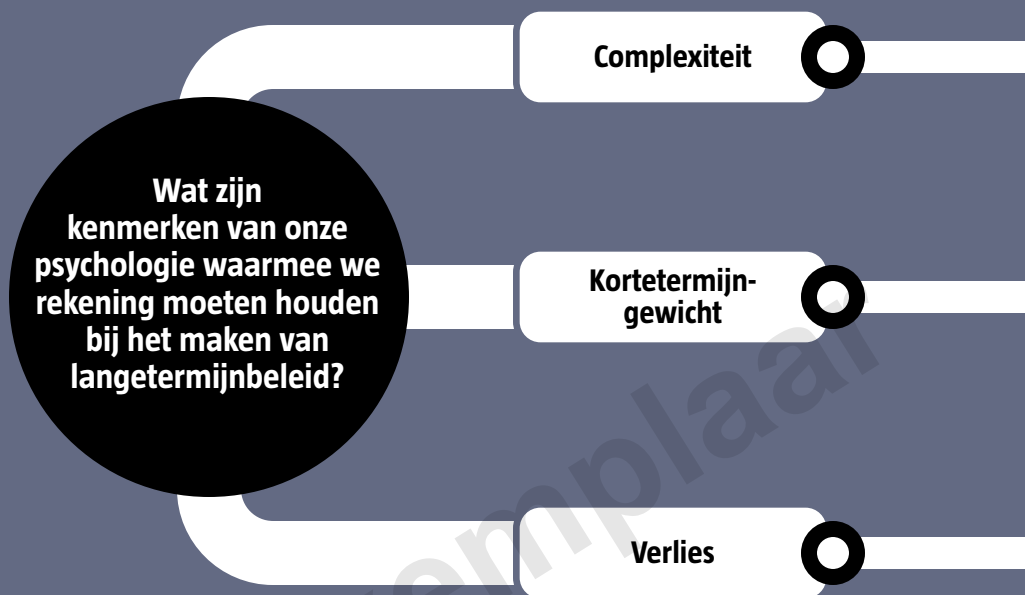
Voor we beginnen nog een noot vooraf. De kenmerken in dit hoofdstuk kunnen relevant zijn voor langetermijnbeleid. Het zijn psychologische neigingen die meer of minder spelen per persoon en per kwestie. Sommige van deze neigingen werken elkaar tegen, andere versterken elkaar. Het doel van dit hoofdstuk is de belangrijkste kenmerken van onze psychologie in beeld te brengen, zodat we er rekening mee kunnen houden bij het maken en implementeren van langetermijnbeleid.

### **Betekenis**

Dat wij mensen zoeken naar betekenis, klinkt misschien wat filosofisch in een vooral praktisch bedoeld boek. Wat hebben beleidsmakers, politici, onderzoekers en anderen hieraan bij het maken en implementeren van langetermijnbeleid?

Kort gezegd: langetermijnbeleid geeft ons de ruimte betekenisvolle doelen na te streven, het geeft grip in een onzekere wereld en draagt bij aan verbinding tussen mensen.

## Psychologische kenmerken Cognitie



Afbeelding 4.3

#### Langetermijnbeleid gaat over een onzekere situatie in de toekomst

- We vinden het moeilijk ons voor te stellen hoe de wereld er op generationele of existentiële termijn uitziet.
- We prefereren zekere baten nu boven onzekere baten later.
- We gebruiken informatie uit het heden om inschattingen te maken over de toekomst.

#### Langetermijnbeleid druist in tegen onze neiging om meer gewicht te geven aan de korte termijn

- We waarderen resultaten later veel minder dan resultaten op korte termijn ('hyperbolisch verdisconteren').
- We willen de bestaande situatie behouden, zelfs als er op termijn betere alternatieven zijn ('statusquobias').
- We zijn geneigd informatie te zoeken die onze bestaande opvattingen bevestigt ('bevestigingsbias').
- We zijn meer gericht op het heden omdat hier saillantere informatie over is ('beschikbaarheidseffect').
- We overschatten wat op korte termijn kan en onderschatten wat op lange termijn kan ('tijdshorizonbias').
- (Sociale) media berichten vooral over kortetermijngebeurtenissen en bieden weinig ruimte voor reflectie.

#### Langetermijnbeleid druist in tegen onze neiging om verlies te vermijden

- We laten verlies zwaarder wegen dan mogelijke winst, ook bij dezelfde omvang ('verliesaversie').
- Negatieve berichten en ervaringen maken meer indruk dan positieve ('negativiteitsbias').
- We vermijden risico's zo veel mogelijk, ook als dit op termijn grotere nadelen oplevert ('zeroriskbias').
- We zien ons gedrag dat niet strookt met onze waarden liever niet onder ogen ('cognitieve-dissonantiereductie')



# Hoofdstuk 5.

## De stand van langetermijnbeleid in Nederland

**Hoe staat het ervoor met langetermijnbeleid in Nederland? Dat beschrijven we in dit hoofdstuk. We analyseren per beleidsstap kenmerken van het beleidssysteem.**

**V**oor we kijken naar de specifieke kenmerken van het Nederlandse systeem<sup>1</sup> per beleidsstap, staan we eerst stil bij de invloed van twee fundamentele kenmerken van ons politieke systeem op langetermijnbeleid: onze vierjarige verkiezingscyclus en onze parlementaire democratie. Hierna beschrijven we de staat van langetermijndenken in Nederland, aan de hand van de zes beleidsstappen.

### Vierjarige verkiezingscyclus

Vraag een willekeurig iemand naar wat langetermijnbeleid in Nederland het meest beïnvloedt en grote kans dat diegene wijst naar de hectiek in de politiek veroorzaakt door onze vierjarige verkiezingscyclus. Aan de stembus rekenen we politici af op behaald resultaat over de afgelopen vier jaar en minder op langetermijnbeloften. En politici die opnieuw verkozen willen worden, hebben hierdoor een prikkel om vooral beleid te maken waarmee ze kunnen scoren op korte termijn.

In het vorige hoofdstuk nuanceerden we dit beeld. Mensen hebben inderdaad de neiging de korte termijn te laten prevaleren boven de lange termijn. Maar we stemmen ook met langetermijnkwesties voor ogen. En politici laten zich ook leiden door hun perceptie van de waarde die het electoraat hecht aan langetermijnkwesties.

Dat gezegd hebbende: wat is de invloed van verkiezingen op langetermijnbeleid? Hoewel je zou verwachten dat aankomende verkiezingen politici kortzichtig maken, blijkt uit recent empirisch onderzoek dat ze “niet vaker de kortetermijnoptie kiezen dan politici voor wie de volgende verkiezing ver in de toekomst ligt”.<sup>2</sup>

## Systemenkenmerken bij stap 1 Probleem analyseren



Afbeelding 5.2

### Nederland kent een rijk aanbod van langetermijnonderzoek

- Nederland telt veel organisaties die langetermijnonderzoek uitvoeren op diverse beleidsgebieden.
- Twee monitors meten de economische, sociale en ecologische welvaart van Nederland in de toekomst.

### Langetermijnonderzoek richt zich op de individuele horizon en blijft dikwijls op de plank liggen

- Onderzoek richt zich vooral op de individuele horizon, vrijwel niet op de generationele of existentiële horizon.
- Politici en ambtenaren gebruiken onderzoek soms niet, bijvoorbeeld omdat handelingsperspectief mist.
- Onderzoekers werken steeds vaker samen buiten hun discipline en organisatie, maar weinig met gebruikers.

### De aandacht in het debat voor langetermijnkwesties wisselt en focust op Nederland en de individuele horizon

- Het publieke debat over langetermijnkwesties wordt soms uitgebreid gevoerd, zoals over klimaatverandering.
- Het publiek debat gaat vrijwel niet over kansen en dreigingen binnen de existentiële horizon.
- Het publieke debat richt zich op Nederland, met weinig aandacht voor de internationale context.
- Media richten onze aandacht vooral op kortetermijnkwesties die emotioneel resoneren.
- Denkers, burgerbewegingen en ngo's komen op voor langetermijnkwesties en toekomstige generaties.
- Politici voeren zelden het gesprek over het Nederland van de toekomst waaraan zij willen bijdragen.

### Het agenderen van langetermijnkwesties is dikwijls een kwestie van de lange adem

- Soms duurt het jaren voordat het agenderen van een langetermijnkwestie effect heeft.
- Soms duurt het jaren voordat er politiek en maatschappelijk momentum is voor langetermijnbeleid.

Inkijkexemplaar



# Hoofdstuk 6.

## Richtingwijzers voor langetermijnbeleid

**In de vorige drie hoofdstukken maakten we een analyse van kenmerken van langetermijnbeleid. Welke richtingwijzers voor langetermijnbeleid volgen hieruit? Wat kunnen betrokkenen in iedere stap van het beleidsproces doen om de effectiviteit van langetermijnbeleid te vergroten? Dat lees je in dit hoofdstuk.**

**D**e tien richtingwijzers in dit hoofdstuk zijn bedoeld voor direct gebruik. We geven concrete tips waarmee ambtenaren, politici, onderzoekers en anderen meteen aan de slag kunnen. Iedere richtingwijzer sluit af met een beknopt lijstje belangrijke suggesties. Een aantal richtingwijzers gaat meer over structurele veranderingen die tijd kosten om in de praktijk te brengen en die op termijn bijdragen aan een 'langetermijnvriendelijkere' versie van ons beleidssysteem.

De richtingwijzers zijn gebaseerd op denksessies met deskundigen en betrokkenen, een analyse van de literatuur en van voorbeelden uit andere landen. Ze gelden verder voor zowel langetermijnbeleid in brede als smalle zin. Ze helpen deels om beleid toekomstbestendiger te maken, door meer rekening te houden met langetermijngevolgen ('breed'). En ze dienen als aanwijzing voor het maken en implementeren van beleid met doelen op lange termijn ('smal').

### Probleem analyseren

Om langetermijnkwesties beter te analyseren en te agenderen geven we drie richtingwijzers. De eerste gaat over het richten van toekomstonderzoek op alle vier de horizons en op het vergroten van de bruikbaarheid van onderzoek. De tweede richtingwijzer gaat over het agenderen van langetermijnkwesties, en het anticiperen op 'politiek momentum'. Richtingwijzer 3 beschrijft hoe we de urgentie van langetermijnkwesties kunnen vergroten met een breed publiek debat.

## De commissaris voor toekomstige generaties in Wales

De Well-Being of Future Generations Act uit 2016 verplicht publieke instituties in Wales om na te denken over de langetermijneffecten van hun beslissingen, en om preventief te handelen om langetermijnproblemen zoals sociale ongelijkheid en klimaatverandering te voorkomen. Publieke instituties horen zich volgens deze wet te houden aan het *sustainable development principle* dat we eerder noemden: “[we] moeten zodanig handelen dat we in onze huidige behoeften voorzien zonder het vermogen van toekomstige generaties om in hun eigen behoeften te voorzien in gevaar te brengen”.<sup>22</sup>

De commissaris fungeert als gezicht van deze wet, controleert beleidsvoorstellen op langetermijneffecten en herinnert beleidsmakers eraan rekening te houden met de (mogelijke) impact die hun beslissingen hebben op het welzijn van toekomstige generaties. De rol van commissaris wordt ingevuld door één persoon, die ongeveer 25 mensen in dienst heeft. In vergelijking met soortgelijke initiatieven in het buitenland, zoals de commissie voor de toekomst in Finland (zie hieronder) heeft de commissaris in Wales relatief veel (wettelijke) bevoegdheden en zeggingskracht. Zo kan de commissaris politieke lichamen adviseren, beleid monitoren en beoordelen op langetermijneffecten, audits uitvoeren en onderwerpen op de publieke en politieke agenda plaatsen.

### Kader 6.5

### Richtingwijzer 7

#### Geef toekomstige generaties een stem in langetermijnbeleid

- Pas beleidsmethoden toe om belangen van toekomstige generaties mee te wegen, zoals future design.
- Wijs iemand aan die in het beleidsproces het belang van toekomstige generaties inbrengt.
- Zet een toekomststoel neer om aandacht te vragen voor de belangen van toekomstige generaties.
- De regering installeert een ombudsman of commissaris die de rechten van toekomstige generaties behartigt.
- Het parlement installeert een Kamercommissie voor toekomstkwesaties om langetermijnkwesaties te bespreken.
- Het parlement legt onze verantwoordelijkheid voor toekomstige generaties vast in de wet (*sustainable development principle*).

## Gevolgen schatten

Voor stap 4, het schatten van de gevolgen, merkten we al op dat de toekomstgerichtheid in het Beleidskompas zit ingebakken. Strikt genomen moeten rijksambtenaren de brede gevolgen van beleid op toekomstige generaties meenemen in beleidsontwikkeling. Met de Gevolgenscan uit dat Beleidskompas kunnen ambtenaren de mogelijke langetermijngevolgen van beleidsopties op mens, maatschappij en milieu inschatten. Ambtenaren en anderen kunnen ook andere methoden meer gebruiken, zoals de maatschappelijke kosten-batenanalyse (MKBA).

Bij het uitvoeren van die gevolgenanalyse geldt de richtingwijzer voor langetermijnonderzoek in den brede die we aan het begin van dit hoofdstuk meegaven: kijk naar de vier toekomstige horizonnen, werk samen en vergroot de bruikbaarheid. Daarnaast noemen we hieronder nog één richtingwijzer specifiek voor deze beleidsstap.

### Richtingwijzer 8

#### Toon de (vermeden) kosten en de baten op lange termijn

Breng de brede maatschappelijke kosten en baten in beeld, op korte en lange termijn, is hier het devies. Die kosten en baten kunnen ook vallen buiten het blikveld van het beleidsterrein. We moeten de positieve en negatieve gevolgen van het langetermijndoel op andere beleidsdoelen in kaart brengen. We willen bijvoorbeeld meer woningen bouwen, maar hierbij komen voor het

# Langetermijndenken, kortetermijndoel

We kennen in Nederland, land van polders en dijken, een rijke traditie van langetermijndenken in beleid. De Deltacommissaris, de planbureaus die sinds jaar en dag de toekomst verkennen, ambtenaren die langetermijngevolgen van beleid vooraf inschatten – aan goede voorbeelden geen gebrek.

Maar toch lukt het ons vaak niet om de lange termijn voldoende gewicht te geven in de grote besluiten die we in Nederland nemen. In de praktijk regeert de korte termijn. Hoe komt dat? En wat kunnen we hieraan doen?

Dat lees je in deze gids. We staan stil bij wat langetermijnbeleid precies behelst, benoemen psychologische factoren die hierbij een rol spelen, beschrijven de staat van langetermijnbeleid in Nederland en geven tien richtingwijzers waarmee betrokkenen vandaag en morgen kunnen werken aan kansrijk langetermijnbeleid in een kortetermijnwereld. Onder het motto: langetermijndenken, kortetermijndoel.

[www.langetermijndenktank.nl](http://www.langetermijndenktank.nl)



De ArgumentenFabriek